

**Commissie Overleg en Voorlichting
Milieuhygiëne Vliegbasis Leeuwarden**

Secretariaat:
Postbus 40184
8004 DD ZWOLLE
telefoon: 038-4572401
telefax: 038-4572399
mh.mudde@mindef.nl

VERSLAG

Negendertigste vergadering Commissie Overleg en Voorlichting
Milieuhygiëne Vliegbasis Leeuwarden van 5 maart 2012

Aanwezig:

Dhr. J.S. Keizer	Wethouder gemeente Leeuwarderadeel (waarnemend voorzitter)
Maj K.F. Beek-Regnery	Vliegbasis Leeuwarden Hoofd Sectie Communicatie
Dhr. A. Bennen	Gemeente Leeuwarden
Mevr. A. Boersma	Omwonenden Tytsjerksteradiel
LtKol mr. H. Faber	Commando Luchtstrijdkrachten, Bureau Geluidhinder Zonering en Rapportering
LtKol A.J.P. Hardenbol	Commando Luchtstrijdkrachten, Bureau Geluidhinder Zonering en Rapportering
Maj W. Lageveen	Vliegbasis Leeuwarden Luchtverkeersbeveiliging
Kol J.D. Luyt	Commandant Vliegbasis Leeuwarden
Dhr. T. Van Mourik	Waarnemend Burgemeester gemeente Menameradiel
Dhr. drs. M.H. Mudde	Dienst Vastgoed Defensie Directie Noord (secretaris)
Mevr. H. Rijpstra	Wethouder Tytsjerksteradiel
Dhr. S. Slotegraaf	Provincie Fryslân
Dhr. K.D. Stormer	Omwonenden Leeuwarden
Dhr. G.F.J. Veldman	Omwonenden Leeuwarderadeel
Dhr. G. Verf	Omwonenden Menaldumadeel

3 belangstellenden

Afwezig:

Mevr. L.I. Diks (Wethouder gemeente Leeuwarden)	-	wordt vervangen door dhr. A. Bennen
Drs. J.H.B.W. Elgershuizen (Milieuplatform Leeuwarden)	-	wordt niet vervangen
Dhr. T. Liebrechts (Ministerie I&M)	-	wordt niet vervangen
Mevr. S. Poepjes (Gedeputeerde Provincie Fryslân)	-	wordt vervangen door dhr. S. Slotegraaf
Mevr. H. Rijpstra (Wethouder gemeente Tytsjerksteradiel)	-	wordt niet vervangen

1. Opening

Dhr. Keizer heet de aanwezigen welkom en opent de vergadering. Hij legt uit dat mevr. Poepjes in verband met andere verplichtingen niet aanwezig kan zijn. Zij heeft hem gevraagd het voorzitterschap waar te nemen. Aangezien er enkele nieuwe gezichten zijn, wordt een kort voorstel-rondje gemaakt.

2. Mededelingen

De secretaris doet mededeling van de berichten van verhindering.

Uitgereikt zijn de volgende stukken:

- Brief Minister van Defensie aan Voorzitter van de Tweede Kamer betreffende woningniewbouw in Volkel (gemeente Uden) (*bijgevoegd als nr. LW/12.39/7 bij dit verslag*). Deze brief zal aan de orde worden gesteld bij agendapunt 10 (Luchthavenbesluit vliegbasis Leeuwarden).
- Brief gemeente Menameradiel van 6 februari 2012 betreffende het eervol ontslag van mevrouw van Delft-Jaasma en de aanstelling van de heer van Mourik als waarnemend Burgemeester (*bijgevoegd als nr. LW/12.39/7a bij dit verslag*).
- Brief Commando Luchtstrijdkrachten van 10 februari 2012 inzake de in 2011 uitgevoerde

vliegbaanregistratie (*bijgevoegd als nr. LW/12.40/3 bij dit verslag*). Deze brief zal worden geagendeerd voor de volgende vergadering.

- Kaartje resultaten jaarberekening geluidbelasting vliegbasis Leeuwarden over 2011 (*bijgevoegd als nr. LW/12.39/8 bij dit verslag*). Uitreiking hiervan is vooralsnog ter kennisname. De rapportage betreffende de jaarberekening van de geluidbelasting zal worden geagendeerd voor de volgende vergadering.

3. Suggesties voor te bespreken onderwerpen

Er wordt geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om aanvullende agendapunten aan te dragen

4. Inventarisatie gesprekspunten publiek

De voorzitter vraagt of er op de publieke tribune personen zijn die bij een van de agendapunten het woord wensen te voeren. Dit is niet het geval.

*

5. Verslag vorige vergadering

Het verslag van de op 21 november 2011 gehouden achtendertigste vergadering van de commissie (toegezonden als *nr. LW/10.39/1*) wordt ongewijzigd vastgesteld.

Naar aanleiding van het verslag wordt het volgende opgemerkt:

- * Blz. 2, ag.pt 4, 2^e regel: **De voorzitter** vraagt of Staf Communicatie vliegbasis Leeuwarden inmiddels de juiste friese plaatsnamen gebruikt in de klachtenrapportages. **Mevr. Beek** antwoordt dat dat in de recente rapportages het geval is.
- * Blz. 4, ag.pt. 9.1, 11^e regel: **Dhr. Veldman** vraagt of de voorlichting aan de scholen in de omgeving van de vliegbasis al heeft plaatsgevonden. **Mevr. Beek** antwoordt dat het eerste bezoek (na de zomervakantie, aan de basisschool in Cornjum) is gepland.

6. Lijst van aandachts- en actiepunten

De voorzitter stelt de aandachts- en actiepunten aan de orde (toegezonden als (*nr. LW/10.39/2*, voor zover deze niet zijn afgedaan c.q. zijn geagendeerd zijn voor deze vergadering:

- * Punt 1: Voorlichtingsbrochure vliegbasis Leeuwarden
Mevr. Beek deelt mede dat de folder is gedrukt en is/wordt verspreid. Actiepunt afgedaan.
- * Punt 2a: Rapportage geluidbelasting 2011
De rapportage is bijna gereed (kaartje is al ter vergadering uitgereikt) en zal worden geagendeerd voor de volgende vergadering.
- * Punt 2b: Resultaten tweede lijnshandhaving I&M
Dhr. Faber deelt mede dat er nog geen rapportage is ontvangen.
- * Punt 2c: Resultaten vliegbaanregistratie
Rapportage over 2011 is ter vergadering uitgereikt en zal worden geagendeerd voor de volgende vergadering.
- * Punt 5: Klachtenrapportages
Klacht van 14 maart 2011 over vliegen boven bebouwde kom is tijdens vorige vergadering al voldoende besproken. Actiepunt afgedaan.
- * Punt 6: Normering Kosteneenheid/Ontwikkeling Europese norm
Dhr. Verf merkt op dat de Minister destijds in de Tweede Kamer heeft gezegd dat de nieuwe eenheid in 2010 ingevoerd zou worden en vraagt of er nieuws is betreffende dit reeds geruime tijd op de lijst staande aandachtspunt. **Dhr. Faber** antwoordt dat invoering nog steeds stuit op technische problemen, mede omdat het beleidsmatige uitgangspunt is dat er na invoering van de Lden sprake moet zijn van een gelijkwaardige geluidruimte/bescherming als het geval is bij de Ke. Om deze reden hanteert men ook bij de luchthaven Schiphol nog steeds de Ke.

7. Ingekomen/opgevraagde/verzonden stukken

Alle ingekomen en verzonden stukken zijn genoemd bij de overige agendapunten.

8. Opvolging F-16

Dhr. Faber geeft aan dat er sedert de vorige vergadering geen ontwikkelingen zijn met betrekking tot dit onderwerp. **Dhr. Verf** legt vervolgens, mede namens dhr. Veldman een verklaring af (*tekst is bijgevoegd als nr. LW/12.39/9 bij dit verslag*). Hij merkt op dat hij de vorige vergadering verslag gedaan heeft van de ronde tafelconferentie voor de Tweede Kamer over het geluid van de JSF. Hij heeft daarbij betoogd dat er nieuwe geluidmetingen noodzakelijk zijn alsmede de instelling van een permanent geluidmeetnet. Dit is eveneens verwoord in een in een op 23 januari 2012 door hem en dhr.

Veldman aan de Tweede Kamer verzonden brief, die als ingekomen stuk zal worden geagendeerd voor de volgende vergadering (*bijgevoegd als nr. LW/12.40 bij dit verslag*).

Dhr. Verf meldt dat er eind januari in de Verenigde Staten meer bekend geworden over het geluidsniveau van de JSF. Het betreft de in twee Milieueffectrapportages opgenomen resultaten van recente geluidsmetingen. **Dhr. Verf** is van mening dat met deze gegevens de door het NLR verstrekte geluidscijfers kunnen worden gecheckt. Volgens het NLR ligt het geluidsniveau van de JSF 3 tot 6 decibel hoger dan de Nederlandse F-16. **Dhr. Verf** stelt dat volgens het Amerikaanse MER-rapport het verschil veel groter is, namelijk 6 decibel bij de start en 22 decibel bij de landing. **Dhr. Verf** merkt op erg geschrokken te zijn van die nieuwe cijfers, die volgens hem aantonen dat de NLR cijfers achterhaald zijn en een veel te rooskleurige voorstelling van zaken geven. Hij stelt dat de op basis daarvan berekende geluidcontouren van de JSF voor de vliegbasis onjuist zijn. Hij acht het van belang om dit nu al naar voren te brengen, zodat later niemand kan zeggen dat het onbekend was. Voorts is het voor hem aanleiding om te blijven aandringen op nieuwe geluidsmetingen en een permanent geluidmeetnet. Verder wil hij duidelijk maken dat de COVM van Defensie ten aanzien van dit onderwerp onvoldoende informatie krijgt om goed te kunnen functioneren. Volgens hem is dat in strijd met recente toezeggingen van Minister Hillen. **Dhr. Verf** besluit zijn verklaring met het verzoek aan de luchtmachtvertegenwoordigers om de volgende vergaderingen alsnog informatie te verstrekken over de details van de nieuwe geluidsmetingen.

Dhr. Faber stelt in reactie op het betoog van dhr. Verf dat hij in zijn hoedanigheid van hoofd Bureau Geluidhinder niet verantwoordelijk is voor het verzamelen en verspreiden van alle informatie die in de Verenigde Staten verschijnt over dit onderwerp. De door dhr. Verf genoemde rapporten zijn hem niet bekend en hij ziet voor hem ook geen taak weggelegd om de COVM hierover te informeren. Binnen het Ministerie van Defensie is de Defensie Materieel Organisatie (DMO) belast met de voorbereiding van de besluitvorming over de opvolging van de F-16. **Dhr. Faber** is wel bereid de gemaakte opmerkingen over dit onderwerp door te geleiden binnen het Ministerie van Defensie en zal vragen of iemand van DMO de volgende vergadering een toelichting wil geven. **Dhr. Faber** waarschuwt op voorhand dat er met betrekking tot geluidgegevens geen appels en peren vergeleken moeten worden. Zo moet de gebruikte eenheid ((L_{max} of SEL) gelijk zijn en moeten metingen onder dezelfde omstandigheden (luchtvochtigheid, bodemdemping) plaatsvinden om vergelijking mogelijk te maken. Voorts merkt hij op dat er geen angst hoeft te zijn voor een te hoge geluidbelasting bij een eventuele stationering van de JSF op de vliegbasis Leeuwarden. Hij memoreert in dat verband dat de wettelijk vastgestelde geluidszone van de vliegbasis Leeuwarden kaderstellend is voor de maximaal toelaatbare geluidbelasting in de omgeving. **Dhr. Luyt** zegt toe te zullen proberen meer informatie te verkrijgen over de door dhr. Verf genoemde rapporten. Hij voegt daar aan toe dat het NLR-rapport en de naar aanleiding daarvan uitgevoerde second opinion maatgevend zijn. De discussie hierover, alsmede over andere stukken die de Minister aangereikt krijgt, dient in eerste instantie plaats te vinden in de (hoorzittingen van) de Tweede Kamer.

Dhr. Verf merkt op dat het wellicht niet aan de vertegenwoordiger van de Luchtmacht in de commissie is om hier informatie over te verstrekken, maar stelt dat de Minister hier wel een taak in heeft. Hij stelt dat de Amerikaanse metingen van de geluidbelasting van de JSF wel vergelijkbaar zijn met die van de F-16, omdat in beide gevallen dezelfde eenheid (SEL) is gebruikt. Voorts merkt hij op dat het voor de geluidbeleving wel degelijk veel uitmaakt welke geluidsniveaus binnen de wettelijk vastgestelde geluidszone optreden. Mede daarom is de instelling van een geluidmeetnet volgens hem van belang. Hij wijst erop dat ook in het RIVM-rapport een voorbehoud is gemaakt met betrekking tot het beschikbaar komen van nieuwe geluidgegevens. Volgens hem is dat nu het geval en moet daarom nieuw onderzoek plaatsvinden om te voorkomen dat de omgeving van de vliegbasis vanaf 2019 toch met een hogere geluidbelasting wordt geconfronteerd. **Dhr. Faber** merkt op dat het RIVM de provincie heeft geadviseerd ten behoeve van het overleg met de Minister. Zijns inziens dienen eventuele vervolgstappen dan ook in die lijn aan de orde te worden gesteld. Voorts merkt **dhr. Faber** nogmaals op dat Amerikaanse onderzoeken altijd de SEL hanteren als geluidbelastingsmaat. Dat is per definitie niet te vergelijken met de L_{max} die in de Nederlandse systematiek en bij de omstandigheden in Nederland wordt gehanteerd. **Mevr. Boersma** merkt op de discussie over dit onderwerp verwarrend te vinden. Zij heeft behoefte aan een nadere verduidelijking. **Dhr. van Mourik** is niet tevreden met de uitleg dat Defensie geen verantwoordelijkheid zou hebben met betrekking tot het verzamelen en van informatie over relevante ontwikkelingen in de Verenigde Staten. Hij is van mening dat de Minister van Defensie in het kader van de voorbereiding van de besluitvorming die ontwikkelingen juist nauwgezet moet volgen en daar ook een oordeel over moet geven. **Dhr. Faber** zegt nogmaals toe navraag te doen binnen Defensie. **De voorzitter** besluit dat voor de volgende vergadering geagendeerd zal worden, dat een vertegenwoordiger van Defensie een toelichting zal verstrekken.

9. Klachtenbehandeling.

9.1 Klachtenoverzicht Sectie Communicatie vliegbasis Leeuwarden.

- * Overzicht oktober 2011 (toegezonden als nr. LW/12.39/3a)
Dit overzicht geeft geen aanleiding tot vragen of opmerkingen.
- * Overzicht november 2011 (toegezonden als nr. LW/12.39/3b)
Dit overzicht geeft geen aanleiding tot vragen of opmerkingen.
- * Overzicht december 2011 (toegezonden als nr. LW/12.39/3c)
Dhr. Verf stelt tot tevredenheid vast dat in 2011 een relatief laag aantal (163) klachten is ingediend. In de laatste 3 maanden was het aantal ondanks het avondvliegen beperkt tot 12. Hij hoopt dat deze tendens zich zal voortzetten.

9.2 Afschriften schriftelijk ingediende/afgedane klachten

- * Correspondentie betreffende afhandeling van klacht ingediend door dhr. Bremer uit Stiens (toegezonden als nr. LW/12.39/4).
Mevr. Beek licht toe dat dhr. Bremer op uitnodiging van de staf Communicatie een bezoek gebracht heeft aan de vliegbasis. Hij heeft daar uitleg gekregen over de klachtenafhandeling en een gesprek gehad met de verkeersleiding. Het gesprek is zowel door dhr. Bremer als door de vliegbasis als positief ervaren. De ingediende klachten zijn met terugwerkende kracht opgenomen in de rapportage. **De voorzitter** mist in de correspondentie de inhoudelijke beantwoording van de klacht. **Mevr. Beek** antwoordt dat dhr. Bremer is uitgenodigd om tijdens de vergadering van de commissie nog een toelichting te geven. Hieraan is geen gevolg gegeven omdat de afdoening tot tevredenheid was afgerond.

9.3 Jaarrapportage geluidinderklachten Koninklijke Luchtmacht 2010

Dhr. Faber geeft een korte toelichting op de door het Commando Luchtsrijdkrachten opgestelde landelijke klachtenrapportage over 2010 (toegezonden als nr. LW/12.39/5). De opzet is ten opzichte van eerder jaargangen enigszins gewijzigd. Naast een algemene analyse is per vliegbasis een cijfermatig overzicht gegeven. Het totaal aantal klachten betreffende de vliegbasis Leeuwarden heeft de afgelopen jaren gefluctueerd en bedroeg in 2010 359 klachten. **Dhr. Faber** benadrukt dat vergelijking met de aantallen van de andere bases niet goed mogelijk is, aangezien de jaarprogramma's aanzienlijk verschillen. **Dhr. Verf** wijst op het hoge aantal klachten dat de "top vijf klagers" van de vliegbasis Eindhoven indient en vraagt hoe dat kan worden verklaard. **Dhr. Faber** antwoordt dat het hier gaat om vaste volgers van de activiteiten van de Luchtmacht, die zich gehinderd voelen door vrijwel iedere vliegbeweging, die zij waarnemen en dan ook telkens een klacht indienen. Ook komt het voor dat omwonenden door een dergelijke handelwijze een boekhoudkundige invloed willen uitoefenen op de klachtenrapportages. Op een vraag van **dhr. Stormer** geeft **dhr. Faber** uitleg over de diverse soorten laagvliegrouetes. De onduidelijkheid van het betreffende kaartje is deels het gevolg van het feit dat de in kleur uitgevoerde rapportage in zwart-wit is toegezonden aan de leden van de COVM. **De secretaris** zegt toe het kaartje van bladzijde 25, alsmede de bladzijde met de grafieken van de vliegbasis Leeuwarden (onderscheid klachten betreffende grondgebonden geluid en luchtgebonden geluid) nog in kleur mee te zenden met het verslag. **Dhr. Stormer** wijst er voorts op dat in de tabel op bladzijde 22 een laagvlieggebied Walcheren wordt genoemd dat niet is aangegeven op het kaartje van bladzijde 25. **Dhr. Faber** antwoordt dat het hier niet gaat om een laagvlieg-gebied, maar om een oefengebied op 2 km hoogte. De titel van de grafiek op bladzijde 22 zal de volgende keer worden aangepast. **Mevr. Boersma** wijst er op dat de tekst onderaan op bladzijde 22 ("Deze daling is het gevolg van een betere communicatie") niet aansluit op de voorgaande regels, waar juist sprake is van een stijging van het aantal klachten. **Dhr. Faber** zal dit uit laten zoeken en komt daar op terug. **De voorzitter** stoort zich aan de formulering op de 4^e regel van bladzijde 7 ("en dan wordt duidelijk gemaakt dat er niet van de regels is afgeweken"). Hij had liever gezien dat er was gesteld "dat duidelijk wordt gemaakt of er wel of niet is afgeweken van de regels". **Dhr. Faber** antwoordt dat dat wel de strekking van de zinsnede is. **Mevr. Boersma** merkt op dat de zin op bladzijde 32, 2^e regel: "Met ingang van 2010 is gestart klachten als gevolg van" niet loopt en daardoor onduidelijk is. **Dhr. Faber** antwoordt dat bedoeld is aan te geven dat met ingang van klachten 2010 het overvliegend (transitie)verkeer in het luchtruim van de vliegbasis Eindhoven niet meer wordt meegerekend in het totaal aantal klachten betreffende de vliegbasis Eindhoven. Dat verkeer heeft namelijk geen relatie met het gebruik van de vliegbasis. Hij zegt toe dit in de volgende rapportage beter te laten formuleren.

10. **Luchthavenbesluit vliegbasis Leeuwarden**

Dhr. Faber geeft een toelichting op de uitgereikte brief van de Minister van Defensie aan de Tweede Kamer betreffende de nieuwbouw van woningen in Volkel, gemeente Uden (*bijgevoegd als nr. LW/12.39/7 bij dit verslag*). In de brief wordt verslag gedaan van het overleg dat is gevoerd tussen het Rijk (de Ministeries van Defensie en I&M), de provincie Brabant en de gemeente Uden. Het overleg heeft geresulteerd in de bereidheid van het Rijk om medewerking te verlenen aan de realisatie van de woningbouwbehoefte van het binnen de geluidszone van de vliegbasis Volkel gelegen dorp Volkel. De medewerking voorziet er in dat de voorziene wijziging van het wettelijk kader (de verruimde bouwmogelijkheden op grond van het Besluit Militaire Luchthavens) mede mag worden gehanteerd. Daarbij is wel aangegeven dat het aan de gemeente zelf is om in de bestemmingsplanprocedure zorg te dragen voor een afdoende ruimtelijke onderbouwing (afweging leefbaarheid en aantal geluidsgehinderden). Het Ministerie van Defensie is bereid tot een vergelijkbaar overleg over de woningbouwmogelijkheden binnen de geluidszone van de vliegbasis Leeuwarden (het betreft hier met name de dorpen Jelsum, Cornjum, Ingelum en Marssum). **Dhr. Faber** geeft de vertegenwoordigers van de gemeente Leeuwarderadeel en Menameradiel in overweging een verzoek voor een dergelijk overleg in te dienen.

Dhr. Van Mourik merkt op graag gebruik te maken van deze mogelijkheid. Hij hoopt dat de beide Ministeries bereid te zijn creatief om te gaan met de invulling van het in het BML genoemde begrip "opvullen van open plekken in de bebouwde kom". Er is volgens hem grote behoefte aan woningbouwlocaties in de genoemde kernen. In Menameradiel is er al sprake van een wachtlijst van belangstellenden. **De voorzitter** vraagt of er iets bekend is over de planning van de inwerkingtreding van het Luchthavenbesluit vliegbasis Leeuwarden. **Dhr. Faber** antwoordt dat hij hierover nog contact gehad heeft met dhr. Lefferts van het Ministerie van Defensie: Er is op dit moment nog geen harde planning voor te geven. **De voorzitter** besluit met de conclusie dat het voorgenomen overleg vanuit Leeuwarderadeel en Menameradiel via de bestaande ambtelijke contacten zal worden opgestart.

11. **Informatie over gebruik vliegbasis.**

Dhr. Luyt zet uiteen dat in 2012 duidelijk meer vliegbewegingen vanaf de vliegbasis Leeuwarden zullen worden uitgevoerd dan de afgelopen jaren het geval was. In 2011 is er veel in het buitenland gevlogen. Dit heeft geleid tot een lager aantal geluidhinderklachten in de omgeving van de vliegbasis Leeuwarden. Dit jaar zal voor het eerst sinds twee jaar weer de grote oefening Frisian Flag plaatsvinden (van 16 tot 27 april). Dit is belangrijk voor de vliegers omdat men de laatste jaren relatief eenzijdig heeft geopereerd boven Libië en Afghanistan. Frisian Flag biedt de mogelijkheid om te trainen in grotere, meer complexe, scenario's met meer partijen en veel vliegtuigen. Daartoe zullen twee maal per dag 40 vliegtuigen kort na elkaar opstijgen. Om de omwonenden hierover te informeren zal op 3 april (en mogelijk nogmaals op 10 april) een voorlichtingsbijeenkomst plaatsvinden.

Een ander belangrijk onderdeel van het jaarprogramma is de wapeninstructeursopleiding FWIT. Deze oefening zal starten in mei en met een pauze in de zomer doorlopen tot het einde van het jaar. Een deel van het programma zal in het buitenland worden afgewikkeld. Tot slot maakt **dhr. Luyt** nog melding van het feit dat de demovlieger vanaf Volkel zal opereren. Een deel van het oefenprogramma zal hij echter vanaf de vliegbasis Leeuwarden uitvoeren. Al met al is er sprake van een relatief druk jaar. **Dhr. Luyt** benadrukt dat de vastgestelde geluidszone leidend zal zijn voor het totaal aantal vliegbewegingen dat uitgevoerd zal kunnen worden.

Dhr. Veldman vindt het een goede zaak dat de omwonenden in een speciale bijeenkomst geïnformeerd zullen worden en dat er ook in de burenbrief/mail aandacht aan wordt besteed. Hij wil graag nog even met mevr. Beek bilateraal afspraken maken over de toelevering van informatie aan de dorpskrant Jelsum/Cornjum.

12. **Rondvraag**

* **Dhr. Verf** merkt op dat er juist op de dag dat bekend werd dat er minder met AWACS-vliegtuigen gevlogen zal worden vanaf de Duitse vliegbasis Geilenkirchen 4 van deze toestellen boven de vliegbasis Leeuwarden vlogen. Hij vraagt of Leeuwarden meer AWACS vluchten zal gaan krijgen om Schinveld te ontlasten. **Dhr. Luyt** antwoordt dat het vaker voorkomt dat er andere dan de gebruikelijke vliegtuigen gebruik maken van de vliegbasis Leeuwarden. Dat gebeurt ook wel met helikopters bij een oefening in de Marnewaard. Volgens hem berust het bezoek van de AWACS op de door dhr. Verf genoemde dag op toeval. **Dhr. Faber** merkt op dat het op zich wel juist is dat de Minister aan NATO heeft toegezegd om 120 extra AWACS vliegbewegingen verspreid over de Nederlandse vliegbases toe te laten. Dat betekent dat het zo nu en dan kan voorkomen dat een dergelijk vliegtuig Leeuwarden aandoet.

- * **De voorzitter** memoreert dat dhr. Faber afscheid neemt van de commissie in verband met zijn functionele leeftijdsontslag. Hij dankt dhr. Faber voor zijn inbreng in de commissie gedurende een lange periode. **Dhr. Faber** bedankt op zijn beurt de voorzitter en overige leden en de vaste gasten op de publieke tribune voor de constructieve samenwerking en de grote betrokkenheid bij de commissie.

16. Sluiting

De voorzitter sluit de vergadering en vraagt de secretaris om voor de volgende (40^e op 12 november 2012 te houden) vergadering de aanwijzing van de vicevoorzitter van de commissie te agenderen.